

بررسی تأثیر ایمان بر شخصیت دانشجویان علوم پزشکی اردبیل

نویسندگان: لیلا محمدزاده^۱، دکتر فریبا
صادقی موحد^۲، عزیز احدی^۳

چکیده:

در این مقاله به تأثیری که ایمان بر شخصیت افراد جامعه آماری و نقش‌های که ایمان قوی در پیشگیری از بروز اختلال شخصیتی در دو انتهای قطب‌های برونگرایی و درونگرایی و نوروتیک و ثبات هیجانی دارد پرداخته شده است. براساس پژوهش انجام شده با افزایش ایمان درصد نرمال بودن افراد افزایش می‌یابد و درصد نوروتیک و برونگرایی با افزایش ایمان کاهش می‌یابد. همچنین به عنوان اهداف فرعی تحقیق تأثیر سن و جنسیت در ایمان و شخصیت افراد مورد مطالعه قرار گرفته است به طوری که درصد نرمال بودن در زنان و مردان چندان تفاوتی را نشان نمی‌دهد در حالی که از نظر اعتقادی مردان قوی‌تر هستند.

از نظر تأثیر سن در افراد سنین بالاتر جامعه آماری ایمان ضعیف‌تر از افراد سنین پایین‌تر هست. در حالی که اختلال شخصیت در سنین بالاتر نسبت به سنین پایین کمتر دیده می‌شود.

کلیدواژه: ایمان مذهبی، درونگرایی، برونگرایی روان، رنجوری، ثبات هیجانی

مقدمه

است که به راستی خداوند عزوجل ایمان را در هفت سهم نهاده است: اول نیکی، دوم راستگویی، سوم رضا، چهارم وفا، پنجم دانش، ششم بردباری و هفتم یقین (۴). بحث ما در این مقاله در مورد ایمان مذهبی می‌باشد.

در تحقیق انجام شده توسط پژوهشگر ۴۰ سؤال مذهبی از روی ملاک‌های ایمان در قرآن، تفسیر المیزان، نهج البلاغه، اصول کافی و کتاب‌های ایمانی نوشته اندیشمندان بزرگ اسلامی از جمله استاد مطهری و آیت الله دستغیب با راهنمایی اساتید بزرگوار بعد از دو سال تحقیق تنظیم گردیده است.

سوالات مذهبی به دو صورت Scale و Multiple Choice انتخاب شده است تا امکان امتیازبندی وجود داشته باشد. حداکثر امتیاز با این پرسشنامه ۱۵۰ بوده و براساس امتیاز حاصله دانشجویان به سه گروه با ایمان قوی، متوسط و ضعیف

عوامل متعددی می‌تواند در شکل‌گیری رفتارها و صفات پایدار انسان مؤثر باشد که کلیت منحصر به فردی از صفات هیجانی و رفتاری که در زندگی روزمره به چشم می‌خورد و معمولاً ثابت و قابل پیش بینی است شخصیت نامیده می‌شود (۱). فرض ما در این تحقیق این بوده است که ایمان مذهبی می‌تواند در نوع ارتباط و طرز تفکر فرد نسبت به محیط و خود تأثیر مثبت داشته باشد.

ایمان عبارت است از هر نوع اصل و راهنما، باور و یقین و گرایشی که به زندگی فرد معنی می‌بخشد و آن را جهت می‌دهد. در اعتقاد مذهبی ایمان خشوع و تسلیم دل در برابر خداوند می‌باشد (۲). حضرت علی (ع) ایمان را بر چهار ستون استوار می‌داند که عبارتند از صبر و شکیبایی، باور و یقین، عدل و داد و جهاد و کوشش (در راه دین) (۳). همچنین از امام صادق (ع) نقل

۱- دانشجوی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اردبیل
۲- متخصص اعصاب و روان، استاد روانپزشکی دانشگاه علوم پزشکی اردبیل
۳- فوق لیسانس روانشناسی، استاد روانشناسی دانشگاه اردبیل

تقسیم بندی شده اند.

نظریات مختلفی توسط روانشناسان درباره شخصیت داده شده است و پرسشنامه های متعددی براساس آنها مورد بررسی و تحقیق قرار گرفته است. تعریفی که آیزنک از شخصیت داده کامل تر از بقیه تعاریف است زیرا همه عناصری را که موجودیت فرد را تشکیل می دهد در بر می گیرد، به نظر او شخصیت یعنی کلیت یکپارچه منش، مزاج، هوش و جسم (۶). آیزنک و همسرش سای بیل مشترکاً بسیاری از پرسشنامه های شخصیت را که در پژوهش آنها لازم بود ساختند. برای مثال پرسشنامه شخصیت آیزنک به ۱۲ سال پژوهش و ۲۰ تحلیل عاملی نیاز داشت تا کامل شود. حاصل این سالهای تلاش نظریه شخصیت بسیار بانفوذی از که بر پایه سه بعد قرار دارد این ابعاد ترکیباتی از صفات و عوامل هستند ما می توانیم این ابعاد را به صورت فراعامل ها در نظر بگیریم. سه بعد شخصیت آیزنک عبارتند از:

۱) برون گرایی در برابر درون گرایی

۲) روان رنجور خوئی در برابر پایداری هیجانی

۳) روان پریش خوئی در برابر کنترل تکانه (کارکرد فرمان

نیز خوانده می شود

افرادی که در صفات بعد اول نمره بالایی می آورند به عنوان برون گرایان و افرادی که در صفات بعد اول نمره کمی می آورند به عنوان درون گرایان می باشند (۷).

افرادی که در صفات بعد دوم نمره زیادی می آورند نوروتیک و افرادی که در صفات بعد دوم نمره کمی می آورند در ثبات هیجانی هستند.

بنا به کلید پرسشنامه آیزنک افرادی که نمره بعد اول آنها در حد واسط کمترین نمره برون گرایی و بیشترین نمره درون گرایی و نمره بعد دوم آنها حد واسط کمترین نمره نوروتیک و بالاترین نمره ثبات هیجانی باشد از نظر شخصیتی در رنج نرمال قرار می گیرند.

این طرح پژوهشی به صورت مطالعه هم گروهی بوده و نحوه اجرای آن پرسشنامه ای می باشد. براساس مطالب مذکور تست شخصیت آیزنک برای سنجش شخصیت در این پژوهش انتخاب گردید. ابتدا به صورت پیش آزمون به ۲۰ نفر پرسشنامه داده شد و ضریب همبستگی مورد مطالعه قرار گرفت با کمی

تغییرات مابقی پرسشنامه توزیع گردید از حدود ۹۰۰ دانشجوی دانشگاه علوم پزشکی اردبیل در سال ۷۸-۷۷ به ۳۰۰ نفر به طور تصادفی پرسشنامه داده شده که از این تعداد ۲۷۰ نفر پاسخنامه کامل شده را تحویل داده اند که باز از این تعداد ۱۵ پاسخنامه حذف گردید و ۲۵۵ پاسخنامه مورد بررسی آماری قرار گرفت که نتایج آن را در ادامه می خوانید:

توزیع اعتقادی و شخصیت افراد جامعه آماری

از ۲۵۵ نفر آزمون شونده ۳۵ نفر دارای امتیاز ایمان قوی (۱۵۰-۱۳۱) و ۱۵۸ نفر ایمان متوسط (۱۳۰-۱۱۱) و ۶۲ نفر ایمان ضعیف (۱۱۰) دارند که ۷۴٪ دانشجویان با ایمان قوی از نظر شخصیتی نرمال هستند در حالی که در دانشجویان با ایمان متوسط ۵۴٪ و دانشجویان با ایمان ضعیف ۴۸٪ می باشد. همچنین براساس اطلاعات بدست آمده ملاحظه می شود که اختلال برون گرایی با افزایش امتیاز ایمان کمتر می شود یعنی در افراد با ایمان قوی (۶٪) کمتر از افراد با ایمان متوسط (۹٪) و در این دو گروه کمتر از افراد با ایمان ضعیف (۱۱٪) می باشد در حالیکه اختلال درون گرایی در افراد با ایمان متوسط بیشتر از دو گروه دیگر است.

پاره ای از خصوصیات برون گرایان بنا به نظریه آیزنک به این شرح است: به کار و کوشش چندان علاقه ای ندارند و نیروی کمتری به کار می اندازند، پایداری و استقامت ندارند، در کارهایشان شتاب زدگی هست و به کارهایی که انجام می دهند زیاده از حد ارزش قایلند، گرایش بیشتری به تظاهرات هیستریک دارند (۷ و ۸).

ویلیام جیمز که لقب پدر روانشناسی به خود گرفته، معتقد است عشق و نیروی مذهبی منجر به وقار و سنگینی و صبر و شکیبایی و اعتقاد و اطمینان در فرد می شود. چنانچه احساسات مذهبی در نزد هر کس که باشد یک نیروی روزافزونی در کار و زندگی او وارد می کند و هنگامی که در نبرد زندگی همه امیدها برباد می رود و دنیا به آدمی پشت می کند احساسات مذهبی دست به کار شده در درون ماهیجان و شور زندگی رازنده نگه می دارد (۹).

به نظر می رسد صفات مذکور در برون گرایی با روحیه مذهبی بودن چندان سازگار نیست.

بررسی تأثیر ایمان بر شخصیت ...

دکتر سید جلال الدین صدرالسادات در مورد رابطه عزت نفس و اضطراب می نویسد: «فردی که از احساس خود ارزشمندی بالایی برخوردار است به راحتی می تواند با تهدیدها و وقایع اضطراب آور زندگی بدون از هم پاشیدگی روانی مقابله کند.» (۱۲).

قرآن حالت تعارض و اضطراب و افسردگی و سرگردانی و خودباختگی را که به انسان فاقد ایمان دست می دهد چنین توصیف می کند «کسی که به خدا شرک آورد (در عجز و بیچارگی) بدان ماند که از آسمان درافتد و مرغان در فضا بدنش را با منقار (قطعه قطعه) بر بایند یا تند بادی او را به مکانی دور (از هر وسیله نجات) در افکند» (۱۳).

در میان روان شناسان، گرایش هایی پیدا شده که طرفدار توجه بیشتر به دین برای سلامت روان و درمان بیماران روانی است. آنها معتقدند در ایمان به خدا نیروی خارق العاده ای وجود دارد که نوعی قدرت معنوی به انسان متدین می بخشد و در تحمل سختی ها او را کمک می کند و از نگرانی و اضطرابی که بسیاری از مردم قرن ما در معرض ابتلا به آن هستند دور می سازد، قرنی که توجه به مادیات به مردم حکومت می کند. در صورتی که نیاز به غذای روح در همین زمان بسیار محسوستر است. همین گرایش به مادیات باعث فشار روحی روزافزون و سردرگمی و اضطراب و بیماری روحی روانی مختلف می شود (۱۴).

یونگ روانکاو معروف در کتاب «انسان معاصر در طلب روح» می نویسد «در مورد بیماران روحی که از ۳۵ سال به بالا داشتند حتی یک نفر هم یافت نمی شود که مشکل روانی او در آخرین مرحله تحلیلی به ایمان مذهبی مربوط نگردد و بهتر است بگوییم که هر فرد از آنان به علت فقدان آنچه که دین زنده به اشخاص می دهد بیمار شده اند و هیچ یک از آنان که از نظر دینی و مذهبی خویش را باز نیافتند و افعاً درمان نشدند» (۱۵).

علاوه بر اطمینان و آرامش و صبر و شکیبایی و عزت نفس بالا که در خصوصیات افراد مؤمن و مذهبی ذکر شد در رابطه با دیگران فداکاری، از خودگذشتگی و عطف و مهربانی و مردم داری و خوشرویی از صفات بارز مؤمنین است چنانچه حضرت امام علی (ع) می فرماید: «خوی مؤمن هموار و طبیعتش نرم است یعنی متکبر و گردنگش و سختگیر نیست» (۳).

در ونگرایان استعداد سرشتی بیشتری برای تحریک پذیری دارند، بیشتر در خود فرو می روند، خیال پرورند و گوشه گیر و انزوا طلب هستند. برای کارهایی که انجام می دهند ارزش قائل نیستند بیشتر پایبند به اصول و سنت های دیرین هستند، گرایش به احساس کمبود در آنها زیاد است، برای ابتلا به دلوپسی و افسردگی و وسواس و در نهایت اسکیزوفرنی استعداد بیشتر دارند (۸ و ۷). روابط اجتماعی سالم که جزء لاینفک خصوصیات افراد با ایمان قوی و مخصوصاً علمای مذهبی است در افراد درونگرا رنگ کمتری دارند و عزت نفس و خودباوری که ماحصل اعتقاد به ارزش ها و توانایی های انسانی خویش است در افراد درونگرا کاهش یافته است.

اختلال نوروتیک با افزایش امتیاز ایمان از ۳۲٪ در افراد با ایمان ضعیف به ۱۴٪ در افراد با ایمان قوی کاهش می یابد.

اضطراب، افسردگی، عزت نفس کم و احساس گناه اساس شخصیت روان رنجور را تشکیل می دهند و از سوی دیگر پر خاشگیری و جامعه ستیزی و خودمحور بودن و بی اعتنائی نسبت به احساسهای دیگران از ویژگیهای روان پریشی است. آیزنک معتقد است «دو قطب روان پریش خوئی و روان رنجور خوئی با هم ترکیب می شوند و این قطب مرکب خیلی بیشتر دیده می شوند تا قطب خالص روان پریشی یا روان رنجوری» (۸ و ۷).

برای توجیه نقش ایمان در کاهش نوروتیک بودن لازم است به تفاوتی که به تکامل شخصیت در جهان بینی اسلامی و سایر جهان بینی ها منجر می شود پردازیم: در مکتب اسلام تکامل شخصیت در افزایش خود آگاهی و شناخت عقلانی است که در نهایت آرامش و اطمینانی را به انسان می بخشد که این اطمینان وجه تسمیه عالیترین مرحله تکامل شخصیت یعنی نفس مطمئنه است (۱۰).

ملا محمد مهدی نراقی مراحل تشکیل شخصیت انسان از دیدگاه قرآن را چنین بیان می کند «هنگامی که عقل بر قوای دیگر غلبه کند و نفس آدمی متقاد و مطیع عقل گردد اضطراب حاصل از تعارض بین آن قوا و عقل از بین رفته و مرحله اطمینان بوجود می آید و از این روست که به این نفس، نفس مطمئنه گفته می شود.» (۱۱).

تأثیر سن در شخصیت و ایمان:

اکثر دانشجویان مورد مطالعه در زمان تحقیق در رنج سنی ۱۸ تا ۲۳ سال قرار داشتند.

با توجه به جدول شماره ۱ متأسفانه درصد ایمان ضعیف در سنین بالا افزایش می‌یابد و درصد ایمان قوی کاهش نشان می‌دهد در حالی که سنین بالاتر افزایش احتمال نرمال شدن افراد را ملاحظه می‌کنیم. به نظر می‌رسد گذشت سن از اختلالات شخصیت می‌کاهد. در توضیح مطلب یادآور می‌شویم که انواع عوامل اجتماعی و محیطی و انواع سازگاریهایی که باید برای کنار آمدن با آنها ترتیب دهیم موجب تغییرات یا رشد شخصیت در بزرگسالی می‌شود. بخشی از شخصیت ما و صفات خلقی زیربنایی، همیشه ثابت می‌ماند در حالی که قضاوت‌های هوشیار ما درباره اینکه چه کسی هستیم یا دوست داریم چه کسی باشیم دستخوش تغییر می‌شوند (۱۶). در این مقاله سعی بر این بوده که موضوع مورد بحث در قالب روانشناسی بیان شود و به دلیل دوری از تعصب و رزی مذهبی داشتن مطالب ساده و به زبان آمار و ارقام ارائه گردید. به هر حال هدف این بوده که افقی جدید و روشن در باب روانشناسی شخصیت و کمالات انسانی باز شود و در روان‌درمانی اختلالات شخصیت مسأله اعتقادات مذهبی مدنظر قرار گیرد. نویسنده در ادامه کار پژوهشی خود به بررسی موضوع مورد بحث در سطح جامعه خواهد پرداخت. امید است موضوع تأثیر ایمان بر شخصیت افراد در جوانب وسیع‌تری مورد بررسی قرار گیرد و بتواند جایگاه خود را در روانشناسی و روانپزشکی پیدا کند.

تشکر و سپاسگزاری:

در پایان از اساتید محترم که در تدوین پرسشنامه و آقای زبردست مشاور پژوهشی پژوهشکده معلم اردبیل که در نمونه‌گیری و تجزیه و تحلیل آماری ما را راهنمایی فرمودند و از دانشجویان عزیزی که در توزیع پرسشنامه با ما همکاری داشتند کمال تشکر و قدردانی را داریم.

بنابراین می‌توان به این نتیجه رسید که افراد با ایمان ضعیف بیشتر استعداد به نورو تیک بودن پیدا می‌کند و افراد با ایمان قوی کمتر خصوصیات روان‌پریشی یا روان‌نژندی را نشان می‌دهند.

تأثیر جنسیت بر ایمان و شخصیت:

بررسی توزیع اعتقادی افراد مؤنث جامعه آمار و توزیع اعتقادی افراد مذکر جامعه آماری نشان داد که از نظر توزیع اعتقادی ۲۲٪ از مردان جامعه آماری ایمان قوی دارند در حالیکه این نسبت در زنان ۱۰٪ می‌باشد و درصد ایمان ضعیف در دانشجویان زن بیشتر از دانشجویان مرد هست که نشان می‌دهد ایمان در مردان جامعه آماری قویتر از زنان است.

با توجه به اطلاعات بدست آمده درصد نرمال بودن در زنان و مردان مورد آزمون تفاوت چندانی ندارد. اسیفن پی رابینز می‌گوید: «مدارک به دست آمده نشان می‌دهد که بین زن و مرد هیچ تفاوت مهمی وجود ندارد که بر عملکرد آنها تأثیر گذارد. برای مثال بین زن و مرد از نظر توان فردی در حل مسائل یا مشکل و مهارت و تجزیه و تحلیل مسائل، رقابت، پویایی و انگیزش و رهبری و یادگیری یا سازش با دیگران هیچ تفاوت فاحشی وجود ندارد» (۱۶).

برونگرایی در مردان بیش از زنان بروز می‌کند در حالیکه نورو تیک بودن خالص در زنان بیشتر است ولی با توجه به بالا بودن درصد نورو تیک و برونگرایی توأم در مردان نمی‌توان قضاوت درست کرد. آیزنک معتقد است مردان بطور دسته‌جمعی نمره‌های بالاتری از زنان در بعد روان‌پریشی می‌گیرند و افرادی که در هر ۳ بعد نمره بالایی می‌آورند مثل نورو تیک و برونگرایی توأم به نشان دادن رفتار جنایی تمایل دارند یا صفات پر خاشگرانه را به اقدامات قابل قبول اجتماعی مثل مربی ورزش فوتبال دانشگاه هدایت می‌کنند (۷).

نتایج بدست آمده نشان داد که دانشجویان دارای ایمان ضعیف ۳۸٪ نورو تیک هستند و درصد نرمال بودن این گروه تفاوت واضحی نسبت به درصد نرمال بودن دانشجویان با ایمان قوی نشان می‌دهد.

منابع:

- ۱) کاپلان-سادوک، خلاصه روانپزشکی، علوم رفتاری روانپزشکی بالینی، جلد دوم، چاپ هشتم، تهران انتشارات ارجمند، ۱۳۷۸، صفحه ۴۹۳.
- ۲) آیت الله سید عبدالحسین دستغیب، ایمان، شیراز، انتشارات هجرت کانون تربیت، سال ۱۳۶۱.
- ۳) نهج البلاغه، حکمت ۳۰، حکمت ۳۲۵.
- ۴) فقه الاسلام کلینی، ترجمه آیت الله شیخ محمدباقر کمره ای، اصول کافی، کتاب ایمان و کفر (باب درجات ایمان) جلد چهارم، انتشارات اسوه، چاپ اول، ۱۳۷۰، صفحه ۱۳۹.
- ۵) جی آلن.م.، مقدمه ای بر نظریه های اندازه گیری (روانسنجی)، چاپ اول، سازمان مطالعه و تدوین کتاب علوم انسانی دانشگاهی، تهران، ۱۳۷۴، صفحه ۱۸۶.
- ۶) گنجی.ح.، آزمون های روانی مبانی نظری و عملی، چاپ هفتم، مشهد دانشگاه امام رضا (ع)، سال ۱۳۷۷، صفحه ۲۵۰.
- ۷) شولتز.د.، ترجمه محمدی.ی.، نظریه های شخصیت، چاپ ششم، تهران، نشر هما، سال ۱۳۷۷، صفحه ۳۱۹ تا ۳۲۳ و ۵۵۵ تا ۵۵۶.
- ۸) سیاسی.ع.، نظریه های شخصیت، چاپ سوم، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، سال ۱۳۶۷، صفحه ۳۳۵ تا ۳۳۷ و صفحه ۸۴.
- ۹) جیمز.و.، ترجمه مهدی قانلی، دین و روان، چاپ دوم، تهران، انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی، سال ۱۳۷۲، صفحه ۲۳ تا ۲۶.
- ۱۰) احمدی.ع.، روانشناسی شخصیت از دیدگاه اسلامی، چاپ سوم، تهران، چاپخانه سپهر، سال ۱۳۷۴، صفحه ۱۷۳.
- ۱۱) ملا محمد مهدی نراقی، جامع السادات، جلد اول، قم، دارالکتب العلمیه، صفحه ۳۰.
- ۱۲) دکتر صدرالسادات.ج.، چگونه عزت نفس در کودکان و نوجوانان دارای نیازهای ویژه را افزایش دهیم، مجله طب و تزکیه، پانیز ۷۹ شماره ۳۸ صفحه ۶۴ تا صفحه ۷۰.
- ۱۳) سوره حج آیه ۳۱.
- ۱۴) نجاتی.م.، ترجمه عباس عرب، قرآن و روانشناسی ناشر: بنیاد پژوهش های اسلامی آستان قدس رضوی، مشهد، سال ۱۳۶۷، صفحه ۳۳۵.
- ۱۵) سبحانی.ج.، راه خداشناسی، از انتشارات کتابخانه صدر تهران، سال ۱۳۵۳، صفحه ۳۹.
- ۱۶) رابینز، استیقن پی، ترجمه دکتر علی پارسائیان و دکتر سید محمد اعرابی، رفتار سازمانی (مفاهیم، نظریه ها، کاربردها)، جلد اول، چاپ اول، تهران دفتر پژوهشهای فرهنگی، سال ۱۳۷۷، صفحه ۱۲۶ و ۱۴۲.